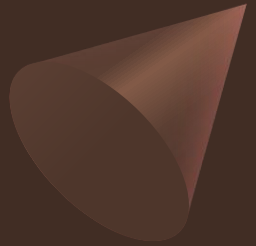

สิ่งปฏิกูล

อ.สรียา หมดอาดำ

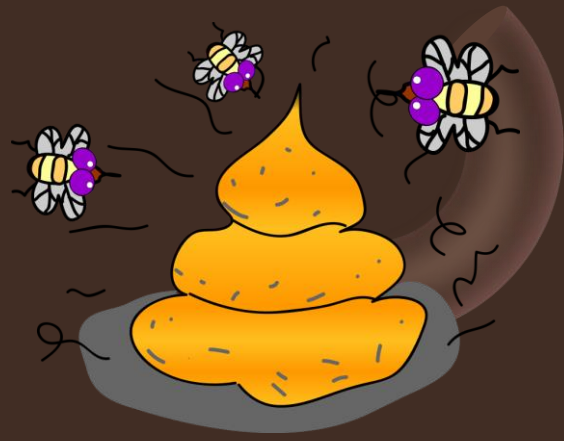

“สิ่งปฏิกูล” ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535
มาตรา 4 มีความหมายว่า “อุจจาระหรือปัสสาวะ และหมายความรวมถึงสิ่งอื่น
ใดซึ่งเป็นสิ่งโสโครกหรือมีกลิ่นเหม็น”

แต่ “สิ่งปฏิกูล” ในภาษาอังกฤษ “Human waste or Human
excreta” หมายถึง ของเสียที่ปล่อยหรือขับถ่ายออกจากร่างกายมนุษย์ ที่
สำคัญได้แก่ อุจจาระ (Feces) และ ปัสสาวะ (Urine)

การกำจัดสิ่งปฏิกูล (Excreta disposal) หมายถึง การนำ
สิ่งปฏิกูลที่ผ่านการบำบัดหรือผลผลิตที่เกิดจากการบำบัดต่างๆ ไปกำจัด
ทิ้งหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

WC
(water-closet)

Bathroom

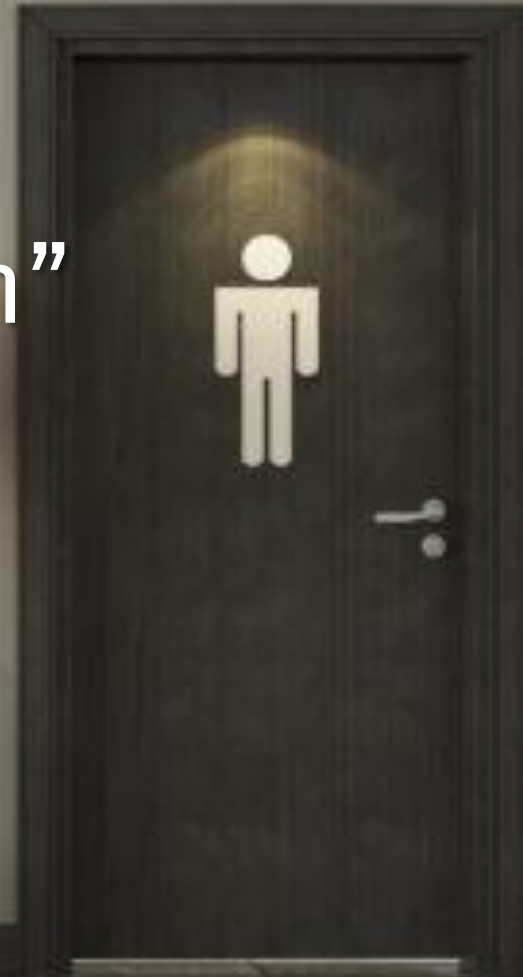

Loo

(ใช้ที่ UK แต่ไม่ทางการ)

ห้องน้ำ

“Restroom”

Lavatory

(ห้องน้ำเครื่องบิน)

Toilet

Washroom
(ใช้ที่ Canada)

เชื้อโรคในสิ่งปฏิกูล

เชื้อโรค

→แบคทีเรีย

Escherichia coli

โรค

อุจจาระร่วง

ปัสสาวะ

อุจจาระ

Leptospira interrogans

เลปโตสไปโรซิส

Salmonella typhi

ไทฟอยด์

Shigella spp.

ชิเกลโลซิส

Vibrio cholerae

อหิวาตกโรค

→ไวรัส

Poliovirus

โปลิโอ

Rotaviruses

เอนเทอโรทิส

→โปรโตซัว

Entamoeba histolytica

บิดมีตัว

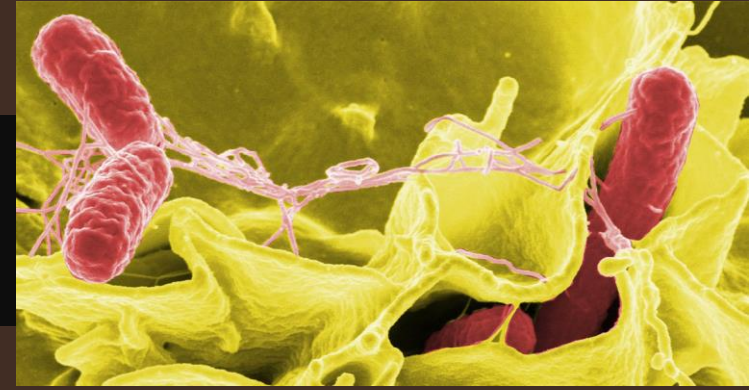
Giardia intestinalis

จีอาดิเอวิส

Coliform Bacteria

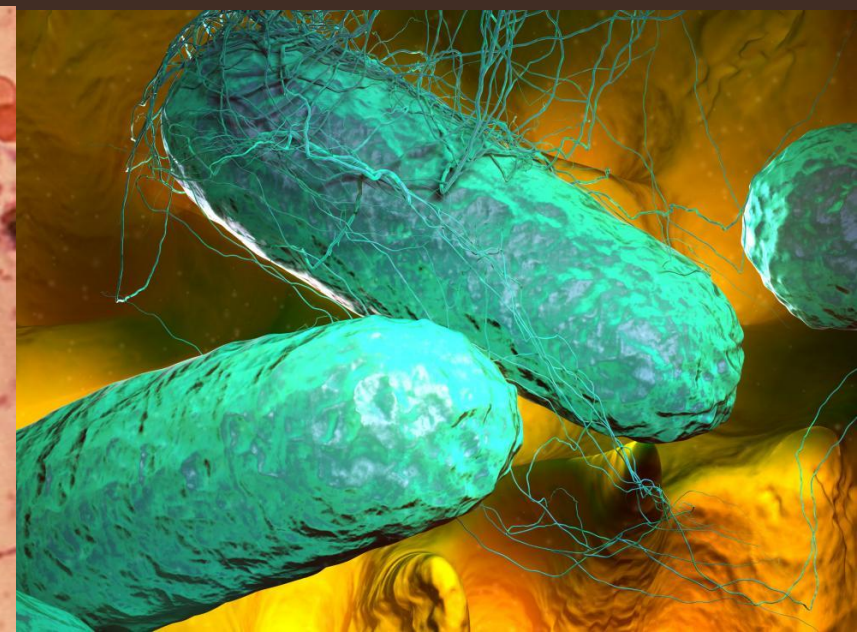
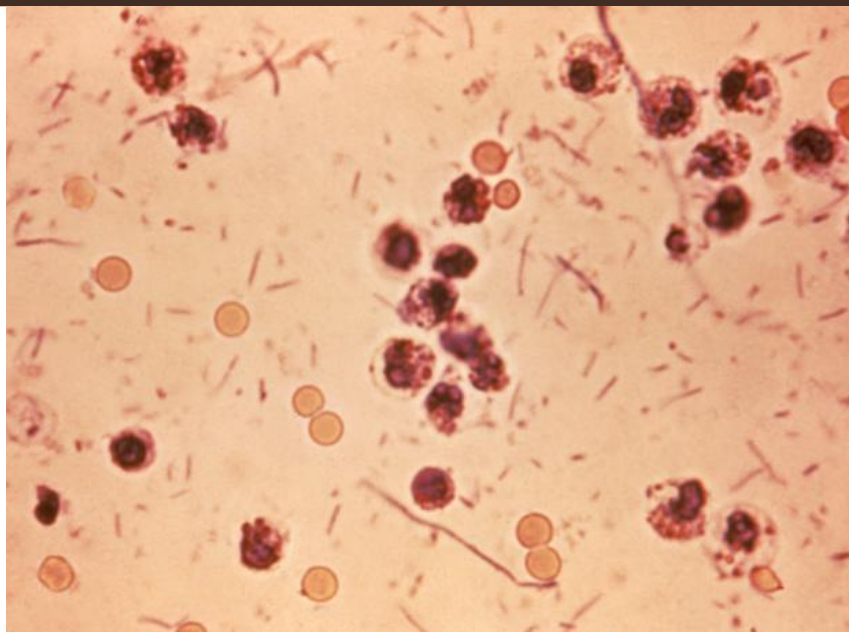
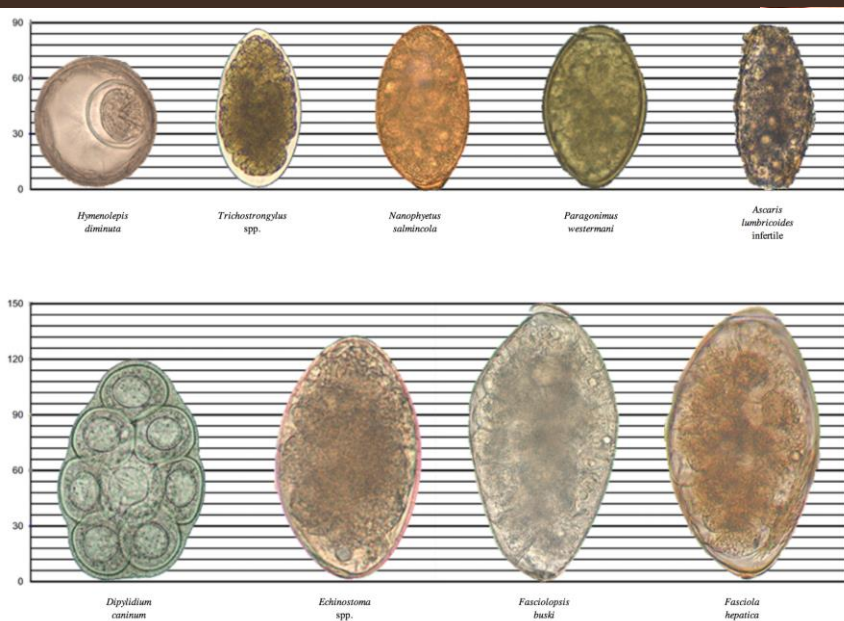
เป็นเครื่องชี้ (Index) ให้ทราบว่าสิ่งปนเปื้อนนั้นมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรค
ปนอยู่หรือไม่ประกอบด้วยเชื้อ

- Escherichia Coli (E.Coli) ซึ่งปกติเกิดขึ้นและเจริญเติบโตในลำไส้ของมนุษย์
และสัตว์ และออกปนมากับอุจจาระ ในกลุ่มของโคลิฟอร์ม
- Aerobacter Aerogenes ปกติเจริญกับพืช เมล็ดพืช และดิน ไม่พบในลำไส้
ของคนและสัตว์

เชื้อทั้งสองชนิดนี้จะไม่ก่อให้เกิดโรค (Pathogenic) ถ้าสิ่งปนเปื้อนที่ถูกขับถ่าย
ออกมา ถูกกำจัดอย่างถูกวิธีแล้วเชื้อ Coliform จะตายทั้งหมด

เชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรค Aphogenic Organisms

เช่น เชื้อรา อหิวาตกโรค และไข้พยาธิ เมื่อออกมากับอุจจาระเจอกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของอากาศ ไม่อำนวยก็จะตายไป เชื้อบิด และ Typhoid จะตายภายในเวลา 1-5 วัน ในสภาวะที่ไม่มีออกซิเจน

เกณฑ์สำคัญในการบำบัดและกำจัดสิ่งปฏิกูล

1. ไม่ปนเปื้อนผิวดิน
2. ไม่ปนเปื้อนกับน้ำใต้ดิน
3. ไม่ปนเปื้อนกับน้ำผิวดิน
4. ไม่เป็นที่อยู่อาศัยของแมลงและสัตว์ต่างๆ
5. ต้องไม่มีการขนถ่ายอุจจาระสด หากจำเป็นให้มีน้อยที่สุด
6. ต้องปราศจากกลิ่นเหม็นรบกวนหรือสภาพที่น่ารังเกียจ
7. การใช้งานง่าย สะดวก ปลอดภัย
8. ค่าก่อสร้างไม่เกิน10% ของราคาบ้าน
9. ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น บำรุงรักษาน้อย
10. หลีกเลี่ยงการใช้น้ำเพื่อเจือจาง
11. ใช้งานในพื้นที่ซึ่งมีชุมชนอยู่หนาแน่น

การจัดการสิ่งปฏิกูล (Excreta management)

ประกอบด้วย 3 กระบวนการ

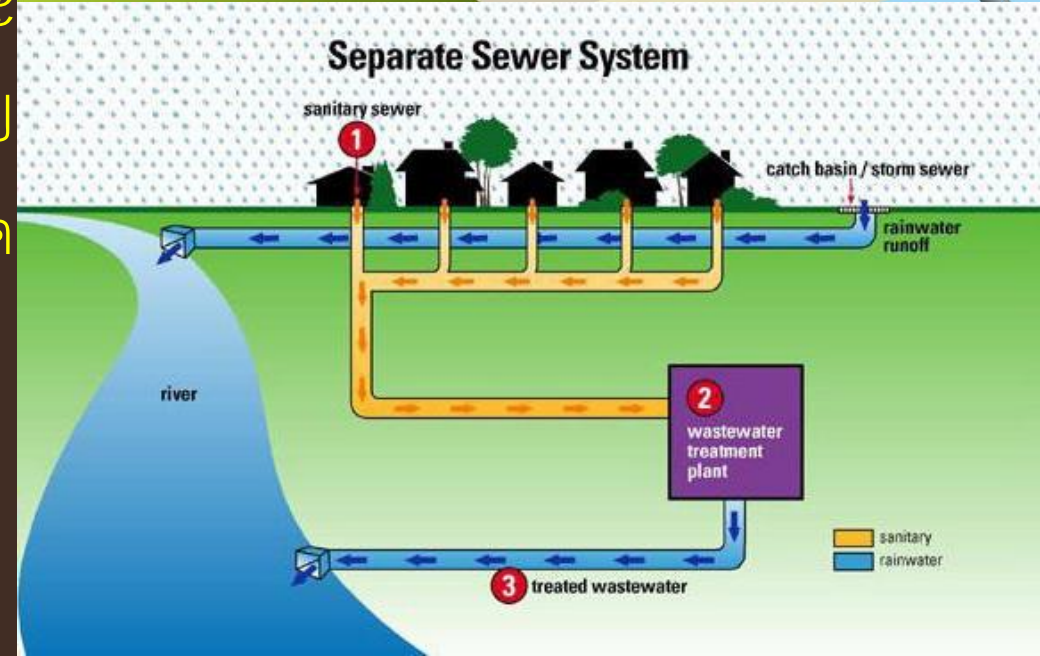
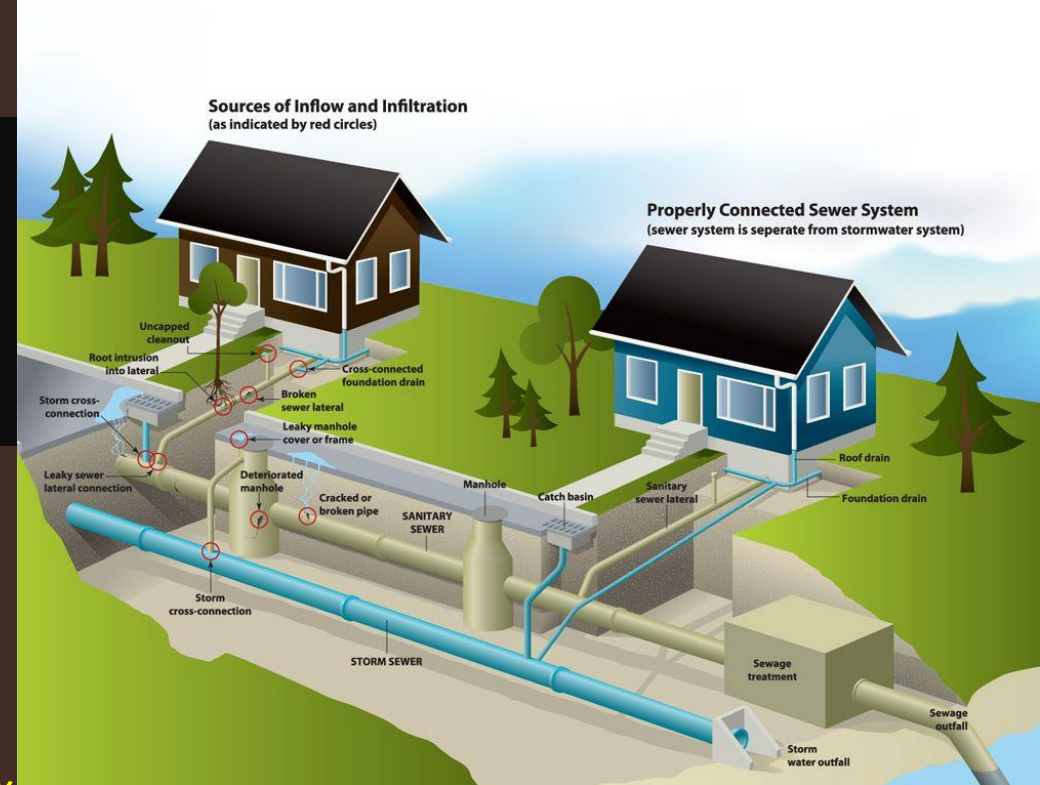
1. การรวบรวมเก็บกักที่ปลอดภัย (safe storage)
2. การบำบัดและกำจัดที่ถูกต้องหลักสุขาภิบาล (sanitary treatment)
3. การทำให้เกิดประโยชน์จากการกำจัดสิ่งปฏิกูล (value added)

การกำจัดสิ่งปฏิกูลโดยวิธีระบบบำบัดน้ำเสีย (Sewerage system)

ระบบบำบัดรวม (Central treatment)

การกำจัดสิ่งปฏิกูลโดยวิธีระบบบำบัดน้ำเสียนี้จะ
ปล่อยให้อุจจาระและปัสสาวะที่ขับออกมาละลายปนเข้าไป
ในท่อระบายน้ำเสียแล้วเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อบำบัด
รวมกันทั้งน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล

“ลัวม”ที่เรารู้จัก

- แบบใช้น้ำ
- แบบไม่ใช้น้ำ

วิวัฒนาการของลัวมเริ่มต้นจาก ลัวมหลุม ทำได้เองโดยการขุดดินเป็นหลุม แล้วใช้ไม้มาพาดไว้ที่ปากหลุมสำหรับเหยียบเวลาขับถ่าย เมื่อหลุมเต็มจึงกลบและย้ายไปที่ใหม่ ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็น ลัวมถังเท ขับถ่ายลงถัง แล้วนำไปทิ้งวันละครึ่งโดยจะมีบริษัทรับจ้างขนถังไปเททิ้ง

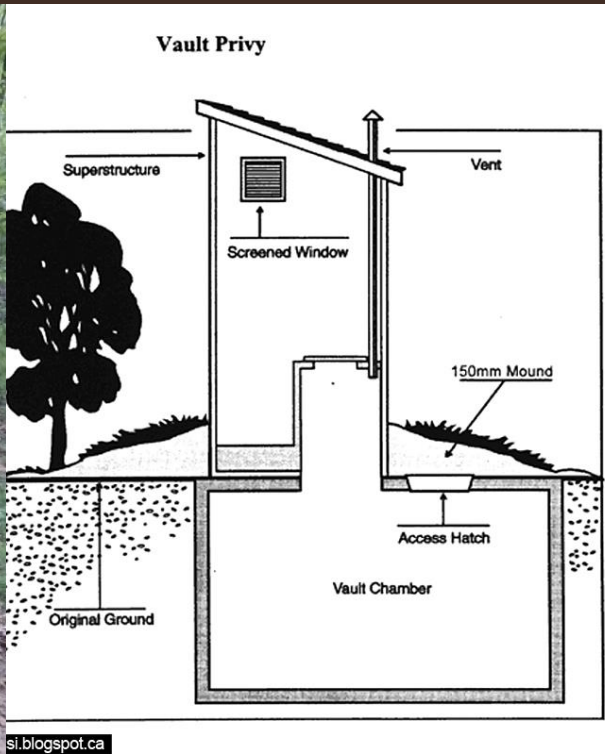
หลังจากนั้นได้มีการสร้างลัวมที่มีฝาปิดเพื่อสุขอนามัยที่ดีขึ้นชื่อ ลัวมบุญ สะอาด เมื่อเปิดฝาจะถูกนำไปชั้ดประตูไว้โดยอัตโนมัติ และจะมีส่วนยื่นออกมานอกประตู ให้ข้างนอกเห็นว่ามีคนใช้อยู่ เมื่อใช้เสร็จต้องปิดฝาท่อนั้นถึงจะเปิดประตูออกไปได้

เมื่อลัวมถังเทยังไม่ตอบโจทย์ ลัวมคอกห่าน จึงถือกำเนิดขึ้น โดยลักษณะเป็น โถแบบนั่งยอง ส่วนล่างของโถทำเป็นคอกห่านใช้เสร็จต้องเอาน้ำราด บางคนเรียกลัวมซึม เพราะเมื่อขับถ่ายเสร็จแล้วจะเทน้ำราดให้ซึมลงดิน ภายหลังมีปอเกราะรองรับสิ่งที่ขับถ่ายและมีการกำจัดสิ่งปฏิกูลดีขึ้น

หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาต่อมาเป็น ชักโครก เพื่อความสะดวกสบายอย่างในปัจจุบัน คำว่า ชักโครก มาจากเมื่อเสร็จสิ้นการใช้งาน จะต้องชักคันโยกปล่อยน้ำลงมามีเสียงดัง ชำระล้างโถลัวมให้สิ่งที่ขับถ่ายเดินทางไปยังถังเก็บกัก ทำให้เราไม่ต้องใกล้ชิดสิ่งปฏิกูลเหมือนในอดีต

“แบบไม่ใช้น้ำ”

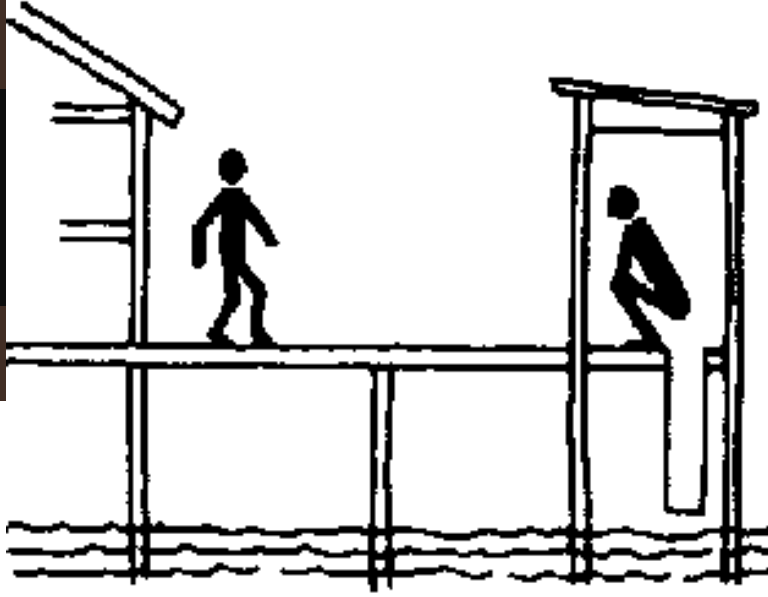
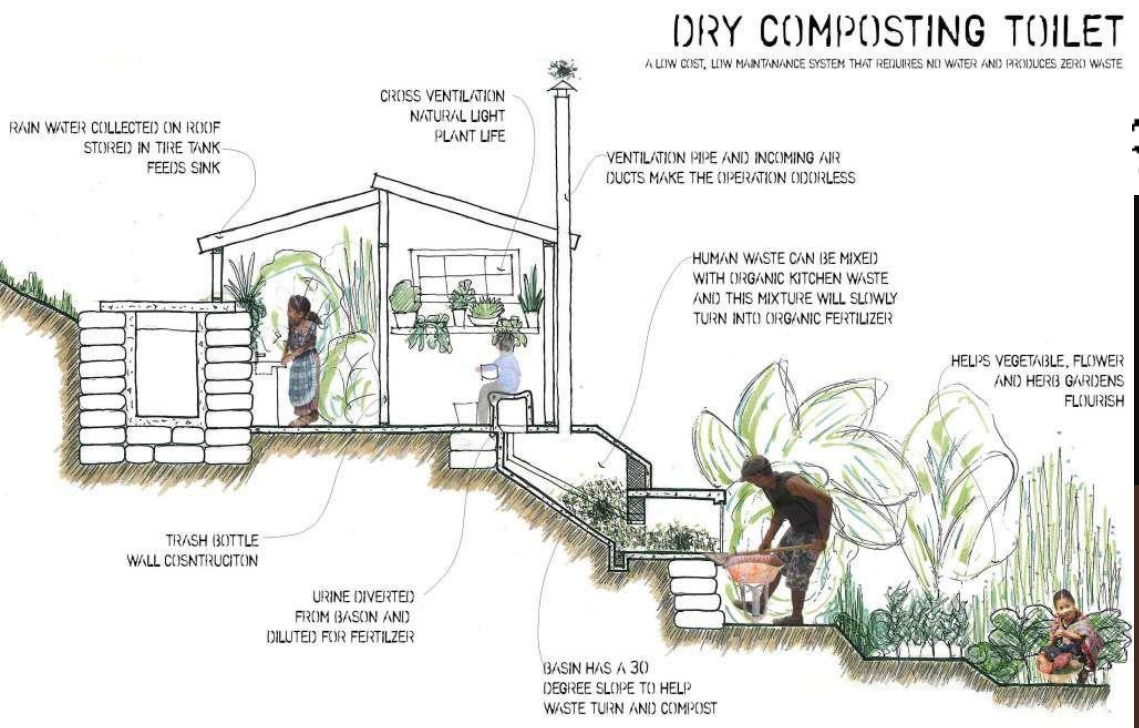
ส้วมเคมี (Chemical Toilets)

อาจจัดไว้ในพวกส้วมถังเท แต่ต่างกันตรงที่มี การใช้สารเคมีย่อยสลายสารอินทรีย์และทำลายเชื้อโรคในสิ่งปฏิกูล

ส้วมหลุมตัน (Vault Privies)

ลักษณะของส้วมคือมีหลุมกักเก็บสิ่งปฏิกูล ซึ่งสร้างด้วยวัสดุที่ป้องกันไม่ให้น้ำซึมเข้าออกได้ เช่น ทำด้วยคอนกรีต เหล็ก ไรสนิม ไฟเบอร์กลาส

“แบบไม่ใช้น้ำ”

ส้วมแขวน (Overhang Latrines)

ลักษณะของส้วมแขวนประกอบด้วยตัวเรือนส้วมและพื้นที่ที่ส้วมที่สร้างบนเสาไม้เหนือน้ำตามริมฝั่งแม่น้ำ ทะเล หรือมหาสมุทร

ส้วมหมัก (Composting Latrines)

มีวัตถุประสงค์ของการใช้ส้วมชนิดนี้คือ จะใช้หมักทำปุ๋ย

ส้วมหลุม → (Pit Privies)

“แบบใช้น้ำ”

ส้วมราดน้ำ (Pour-flush Toilet)

เป็นส้วมที่ให้มือน้ำขังอยู่ใต้พื้นส้วมซึ่งมีการออกแบบที่รองรับให้น้ำขังอยู่ถึงกระโถ หรือ บ่อกระโถ (Septic Tanks) เป็นส้วมระบบที่ใช้น้ำและให้มือน้ำขังอยู่ที่โถส้วมแบบราดน้ำหรือแบบชักโครกผลัดคันน้ำไหลไปยังที่เก็บกักสิ่งปฏิกูลเพื่อการบำบัดและกำจัดสิ่งปฏิกูลในถังกระโถ ซึ่งสร้างไว้ห่างจากพื้นส้วม โดยมีท่อนำสิ่งปฏิกูลลงสู่ถัง

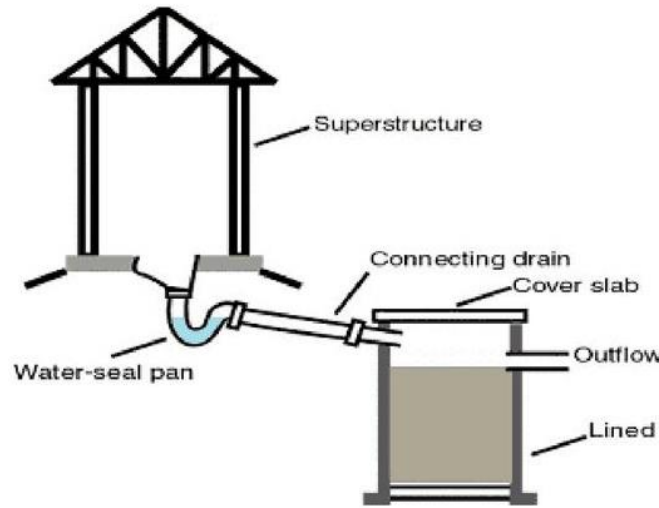
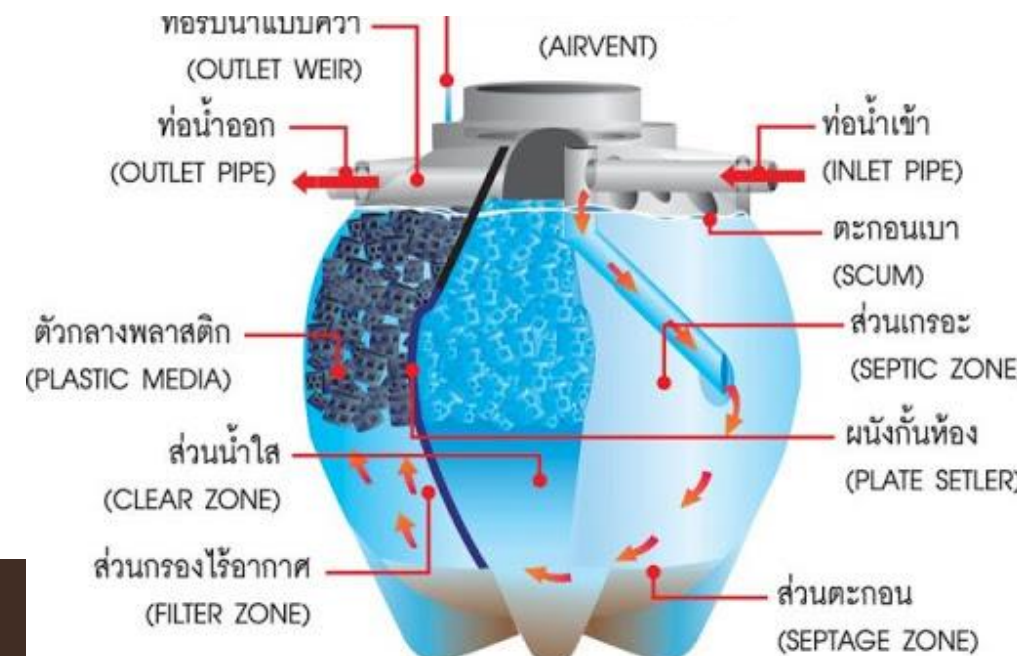
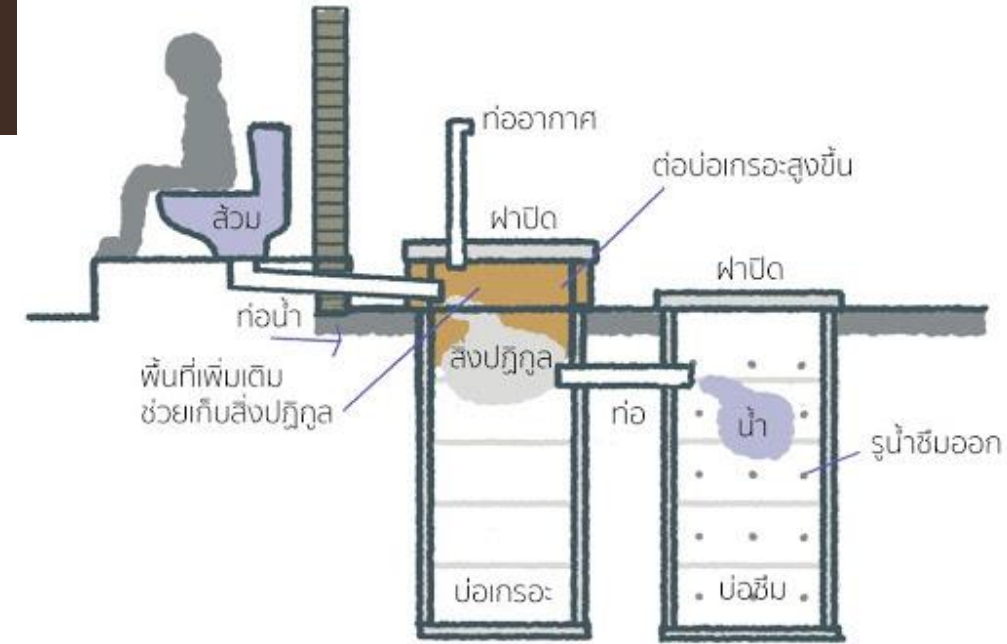

Figure 9: Pour flush latrine pan.

ส้วมเฉพาะกิจ

• ในวันที่น้ำมา...ไปไหนไม่ได้ •

นำถุงพลาสติกครอบปากภาชนะหรืออุปกรณ์

ส้วมเก้าอี้พลาสติก

ส้วมถังพลาสติก

ส้วมกล่องกระดาษ

วิธีใช้ "ส้วมเฉพาะกิจ" ให้ถูกวิธี

ควรนำไปนั่งถ่าย
ในห้องส้วม
หรือที่มีมิดชิด

ตรวจสอบให้ถุงพลาสติก
ครอบปากภาชนะ
หรืออุปกรณ์

ขมถ่ายให้ลง
ตรงกลางช่อง

หลังขมถ่าย ตักผงปูนขาว
หรือขี้เถ้า 2 ช้อนโต๊ะ
ใส่ในถุงจุลจากระ เพื่อทำลายเชื้อโรค

มัดปากถุงพลาสติก
หลังใช้งานแล้ว
ให้แน่น

รวบรวมถุงพลาสติก
ไว้ในถังที่มีฝาปิด
เพื่อนำไปกำจัดต่อไป

มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสาธารณะ

เกณฑ์มาตรฐาน	ผลการประเมิน	
	ผ่าน	ไม่ผ่าน
ความสะอาด (Health : H)		
1. พื้น ผนัง เพดาน โถส้วม ที่กดโถส้วม โถปัสสาวะ ที่กดโถปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้		
2. น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีกลิ่นน้ำขุ่น ภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำ สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้		
3. กระดาษชำระเพียงพอต่อการใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ (อาจจำหน่ายหรือบริการฟรี) หรือสายฉีดน้ำชำระที่สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้		
4. อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดีและใช้งานได้		
5. สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ		
6. ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ในสภาพดี ไม่รั่วซึม ตั้งอยู่ในบริเวณอ่างล้างมือ หรือบริเวณใกล้เคียง		
7. มีการระบายอากาศดี และไม่มีกลิ่นเหม็น		
8. สภาพท่อนระบายสิ่งปฏิกูลและถังเก็บกักไม่รั่ว แตก หรือชำรุด		
9. จัดให้มีการทำความสะอาด และระบบการควบคุมตรวจตราเป็นประจำ		
ความเพียงพอ (Accessibility : A)		
10. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์และประชาชนทั่วไปอย่างน้อยหนึ่งที่		
11. สิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ		
ความปลอดภัย (Safety : S)		
12. บริเวณที่ตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกไม่อยู่ที่สลับตา/เปลี่ยว		
13. กรณีที่มีห้องส้วมตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป ให้แยกเป็นห้องส้วมสำหรับชาย-หญิง โดยมีป้ายหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจน		
14. ประตู ที่จับเปิด-ปิด และที่ล็อคคานใน สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้		
15. พื้นห้องส้วมแห้ง		
16. แสงสว่างเพียงพอ สามารถมองเห็นได้ทั่วบริเวณ		

กรมอนามัย
ศูนย์อนามัยที่ 12 ยะลา

ที่กักน้ำทำความสะอาด
ในห้องส้วม
ร้อยละ 7.7

บริเวณที่จับสายฉีดชำระ
ร้อยละ 85.3

ที่รองนั่งส้วมแบบนั่งราบ
หรือโถนั่งชักโครก
ร้อยละ 31

ก๊อกน้ำ
ร้อยละ 7

ลูกบิดประตู
ร้อยละ 2.7

พฤติกรรมใช้ส้วมอย่างถูกต้อง

1. นั่งบนโถส้วม
2. ไม่ทิ้งวัสดุอื่นนอกจากกระดาษชำระลงในโถส้วม
3. ราดน้ำหรือกดชักโครกทุกครั้งหลังการใช้ส้วม
4. ล้างมือฟอกสบู่ทุกครั้งหลังการใช้ส้วม

บริเวณพื้นห้องส้วม
ร้อยละ 50

“เรา” มา ล้างส้วมกันเถอะ

จุดเสี่ยงปนเปื้อน อุจจาระในส้วม

เกร็ดความรู้อื่นๆ